

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Toverchampignon in varkensstal

Ligterink, W.G. 2006. *Allopsalliota geesterani* in a pigsty. *Coolia* 49(2): 104.

Je bent boer ten westen van de Holterberg. Je hebt jarenlang varkens gehouden in je schuur, waar nu andere knorrende beesten staan, instructiemotoren van een rijkschool. Je komt af en toe nog eens in je schuur en je ontdekt dat de tegels in het oude varkenshok op raadselachtige wijze schuin omhoog staan. Je bent niet bijgelovig, maar toch... Je gaat voorzichtig onder de tegels gluren en ziet tot je stomme verbazing acht reusachtige paddenstoelen met een hoeddoorsnee van minstens 20 cm.

De boer kan zich nog goed herinneren dat zijn moeder hem vertelde over heksen en geheimzinnige, vergiftige paddenstoelen. Hij roept de hulp in van de plaatselijke schooldirecteur. Deze autoriteit had een paddenstoelencursus gevolgd en zou dus raad kunnen geven. Hij noch zijn vrouw, een enthousiaste deelneemster aan het NEM project, kunnen de boer uit de droom helpen. De vrouw, Agnes Bouwhuis, brengt de paddenstoel naar mij in Rijssen. Mijn eerste indruk is: een *Agaricus*-soort, een Champignon. Maar waar is de ring? Misschien vluchtig? Bij navraag bleken alle paddenstoelen zonder ring. Dus geen *Agaricus*. Opvallend is het heldere geel op een snijvlak dat tot wijnrood verkleurt. (Zie Plaat 4). Dit kenmerk en de min of meer capitate cheilocystiden met vaak wat kronkelige steel (zoals ik ze nergens bij *Agaricus* heb zien afgebeeld) zouden snel tot een determinatie moeten leiden. Nee dus...

Na urenlang tevergeefs allerlei boeken en tabellen te zijn doorgeworsteld wendde ik me ten einde raad toch maar weer tot het geslacht *Agaricus*. In deel 5 van onze onvolprezen Flora Agaricina Neerlandica (FAN) gaf het begin van de sleutel meteen de oplossing: *Allopsalliota geesterani* (Toverchampignon). Wel geen *Agaricus* maar kennelijk toch nauw verwant. Eerste indrukken zijn niet altijd de slechtste. De mooie aquarel van Eef Arnolds op plaat 1 in het "Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland" verdreef de laatste onzekerheid. Je vraagt je af hoe de sporen van zo'n zeldzame paddenstoel in een afgelegen varkensstal bij Haarle terecht komen. Met recht een Toverchampignon! Marijke Nauta (in de Flora Agaricina Neerlandica) noemt als habitat "nutrient rich clayey or sandy soil". Voor de nodige voedselrijke grond zullen de varkens in het verleden gezorgd hebben.

De boer bij Haarle werd gerustgesteld. Het zijn geen heksen of rondspokende geesten van de vele naar de slachtbank geleide varkens geweest die de tegels in zijn schuur opduwden.

Wim Ligterink, Rijssen

Een netje op de heide (vervolg)

Dam, N. 2006. *Sistotrema muscicola* was found in large numbers on pine cones in a *Pinus sylvestris* forest on nutrient-poor sand. *Coolia* 49(2): 104–105.

Begin vorige jaar heb ik in deze rubriek geschreven over een weinig gevonden Urnkorstzwam, nl. *Sistotrema dennisii*, die eind 2004 in verschillende delen van de Hoge Veluwe talrijk aanwezig was (*Coolia* 48(1), pag. 16). In 2005 heb ik verwoede pogingen gedaan om die paddenstoel opnieuw te vinden, met wisselend succes. Het eerste weerzien vond plaats tijdens de binnenlandse werkweek, op een fietsexcursie over de Hoge Veluwe. We vonden een miezerig exemplaar op het Otterlosche Zand, weer onderop een polletje tankmos, net als in 2004.

Een paar weken later, op 30 oktober, was ik op het Oud-Reemsterzand. De vindplaatsen

van 2004 leverden nu niets op, maar in een nog niet eerder bezocht dennenbosje leek het wel prijs te zijn. Alleen het substraat was nu anders: geen mos, maar dennenappels. Een deel van de afgevallen dennenappels in het betreffende bosje was, mogelijk door vogels, omgedraaid, en op de aldus zichtbaar geworden onderkant zat in veel gevallen een dun, wit, korstvormig gaatjeszwammetje (Plaat 5). Ik ben toen zelf ook maar dennenappels om gaan draaien; op zo'n 30% van alle appels bleek ook een korstzwam te zitten. Het ging daarbij steeds om dennenappels die vrij goed bodemcontact maakten, zonder half begraven te zijn. Zo op het oog leken de korstgaatjes sprekend op de *S. dennisii* van het jaar daarvoor, en ze hadden ook dezelfde zacht-wattige consistentie. Ik durfde er de spreekwoordelijke krat cognac om te verwedden dat het weer *S. dennisii* zou zijn. Het was dus maar goed dat ik alleen was, niemand om mee te wedden, want thuis bleken de sporen vrijwel rond te zijn in plaats van gebogen-langwerpig. Niet *S. dennisii*, maar *S. muscicola*! De microscopische kenmerken ervan staan geïllustreerd in bijgaande figuur. Heel merkwaardig was de variabiliteit van het aantal sterigmen op de basidiën: meestal zes, maar ook alle kleinere aantallen, één tot vijf, kwamen regelmatig voor. De sporenmaten waren niettemin vrij constant, ongeveer $2,5\text{--}3 \times 2,2\text{--}2,5 \mu\text{m}$.

Slecht nieuws, dus, eigenlijk. Weer twee soorten die sprekend op elkaar lijken zolang je alleen met het blote oog kijkt, maar waarbij voor een zekere determinatie toch een microscoop nodig is. Mogelijk geeft de groeiplaats nog een extra (doorslaggevend?) kenmerk, maar er zijn meer collecties nodig om daar een uitspraak over te doen. In ieder geval is *S. muscicola* niet beperkt tot de onderkant van dennenappels (zie ook het artikel van Mirjam Veerkamp en Roeland Enzlin in *Coolia* 37(3): 81-85 (1994)); hoe het zit met *S. dennisii* is me nog niet duidelijk.

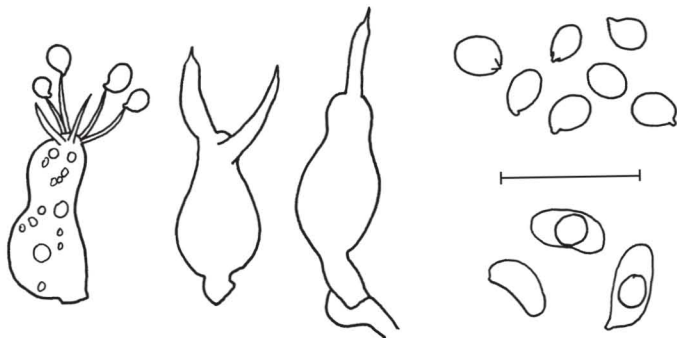
Nico Dam, Malden (Aphylllophorales-werkgroep 'Cristella')

Geastrum floriforme in de winter

Jansen, A.E. 2006. A collection of earthstars found in a grass verge in January 1999 in Eesveen, province of Overijssel, was determined seven years later as *Geastrum floriforme*. *Coolia* 49(2): 105–106.

Eind vorige eeuw, het was januari 1999, vond ik in de berm van de straat waar ik woonde, een paar kleine aardsterretjes. Zowel het tijdstip als de groeiplaats verbaasden me. Ik verwachtte geen aardsterren in januari en al helemaal niet in de berm tussen het hek van onze tuin en de klinkers van de weg. Het was een heel gewone wegberm. De plantsoenendienst schoffelde een paar keer per jaar tussen de *Hypericum*; er stond een grote els en in onze tuin een berk, een sering en ongetwijfeld ook her er der een opgeslagen vlier.

Hoewel ik in die jaren er eigenlijk niet aan toe kwam om iets aan paddenstoelen te doen, heb ik deze aardsterretjes verzameld en gedroogd. Het verzamelen was eenvoudig: ik hoefde ze alleen maar op te rapen want ze lagen vrijwel los op de grond. Wie weet, hoe lang ze er al lagen. Drogen in de winter is ook erg eenvoudig: op de radiator van de verwarming, in het dekseltje van een jampotje.

Figuur 1: *Sistotrema muscicola*. a) Basidiën (met 6, 2 en 1 sterigme(n)); b) sporen; c) sporen van de macroscopisch identieke *S. dennisii*. Maatbalkje is $10 \mu\text{m}$.